

АНТИКОРУПЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ В ДІЯЛЬНОСТІ МИТНИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ: ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ

Черкунов Олександр Віталійович

*кандидат юридичних наук,
докторант кафедри адміністративного,
фінансового та інформаційного права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Питання запобігання та протидії корупції в митних органах України залишається одним із ключових викликів державної політики у сфері публічної служби. Митниця, як орган, що безпосередньо забезпечує реалізацію митної справи, функціонує на перетині економічних, адміністративних та правоохоронних повноважень. Такий комплексний характер діяльності створює умови для виникнення корупційних ризиків, що можуть підірвати не лише ефективність митного контролю, але й довіру суспільства до державних інституцій.

Останні роки характеризуються суттєвими інституційними змінами в системі митної служби, зокрема впровадженням інституту ротації посадових осіб митних органів, електронних сервісів, автоматизованого розподілу митних декларацій та інших інструментів, спрямованих на мінімізацію людського фактора у прийнятті рішень. Водночас практика показує, що формальне запровадження сучасних технологій не завжди автоматично призводить до зниження корупційних проявів. Ефективність антикорупційної політики в митних органах залежить від балансу між правовими механізмами, організаційними процедурами та реальним контролем за їх виконанням.

Дослідження антикорупційних механізмів у діяльності митних органів вимагає комплексного підходу, що включає аналіз чинного законодавства, міжнародних стандартів, організаційної структури митної служби та наявної правозастосовної практики. Окремої уваги потребує питання взаємодії митних органів з іншими суб'єктами у сфері запобігання корупції, зокрема правоохоронними органами, органами фінансового контролю та громадянським суспільством.

При цьому регулярні повідомлення у ЗМІ та на офіційних ресурсах правоохоронних органів свідчать про системність корупційних ризиків у митній сфері. Водночас значна частина таких резонансних справ не доходить до обвинувального вироку, що зумовлює сумніви у спроможності чинних механізмів забезпечити реальну невідворотність

відповідальності. Це також вказує на вплив людського фактора, зокрема при реалізації дискреційних повноважень посадовців митниці, який залишається однією з найскладніших для усунення передумов корупційних проявів.

Як зазначають В. Краєвський та Т. Міщенко, що питання запобігання та протидії корупції в митних органах України розглядаються як комплекс заходів, спрямованих на усунення умов, що сприяють корупційним проявам, та підвищення ефективності службової діяльності. Зокрема, автори підкреслюють необхідність удосконалення правового регулювання, посилення інституційної спроможності підрозділів внутрішнього аудиту, впровадження сучасних технологій контролю та моніторингу, а також формування високих стандартів службової етики й доброчесності серед персоналу [1].

Як зазначають Т. Часова та Я. Леляк, ефективна протидія корупції потребує поєднання правових, інституційних та організаційних механізмів, що спираються на міжнародні стандарти доброчесності, зокрема Конвенцію ООН проти корупції, а також національні антикорупційні стратегії. Ключовими умовами успіху є забезпечення незалежності органів, уповноважених на боротьбу з корупцією, їх належне фінансування та підзвітність суспільству. При цьому, досвід України свідчить, що формальне запровадження передових підходів без реального виконання та моніторингу не дає бажаних результатів, а отже, необхідно поєднувати запобіжні заходи з невідворотністю покарання для порушників [2].

Обидві наведені позиції взаємодоповнюють одна одну, оскільки охоплюють як практичні інструменти запобігання корупційним проявам, так і системні засади формування антикорупційної політики. Практичні заходи – удосконалення правового регулювання, посилення інституційної спроможності підрозділів внутрішнього аудиту, впровадження сучасних технологій контролю та моніторингу, підвищення етичних стандартів персоналу – є необхідною умовою ефективності службової діяльності. Водночас інтеграція міжнародних стандартів доброчесності з національними стратегіями, забезпечення незалежності органів, уповноважених на боротьбу з корупцією, їх належного фінансування та підзвітності суспільству формує системне підґрунтя антикорупційної політики.

Оптимальним є поєднання цих підходів у межах єдиної моделі, що ґрунтується на чітких і вимірюваних показниках ефективності, прозорих процедурах внутрішніх перевірок, зовнішньому громадському контролю та належному захисті викривачів. Такий підхід дозволяє не лише запроваджувати передові інструменти, а й забезпечувати їх реальний вплив на зниження рівня корупційних ризиків у митних

органах. У цьому контексті особливого значення набуває розвиток корпоративної доброчесності як фундаментальної складової ефективної антикорупційної політики митних органів.

Корпоративна доброчесність персоналу митної служби України виконує контрольну, превентивну, регуляторну та санкційну функції, спрямовані на забезпечення прозорості, законності та відповідності діяльності митних органів міжнародним стандартам [3]. Таким чином, інтеграція принципів корпоративної доброчесності у щоденну діяльність митних органів формує стійке інституційне середовище, в якому корупційні прояви не лише своєчасно виявляються та усуваються, але й унеможлиблюється їх системне відтворення.

Як зазначає Р. Є. Яремчук, сьогодні на міжнародному рівні відсутня загальноприйнята практика оцінювання корупції, а одним із ефективних підходів є отримання даних шляхом соціологічних опитувань [4].

Такий підхід видається особливо актуальним для реформування митної служби, оскільки дозволяє врахувати не лише статистичні показники виявлених правопорушень, але й сприйняття корупційних проявів усіма зацікавленими сторонами, що, у свою чергу, сприяє формуванню комплексної та об'єктивної картини стану доброчесності в органах.

Статистичні дані щодо рівня корупції та економічної злочинності, попри їх об'єктивний характер, не завжди відображають реальний стан проблеми, тоді як результати соціологічних досліджень дозволяють врахувати сприйняття та оцінки суспільства, що є важливим чинником для вироблення ефективної антикорупційної політики [5].

Для реформування митної служби особливо актуальним є застосування комплексного підходу до оцінювання стану доброчесності, який поєднує аналіз офіційної статистики та результати незалежних соціологічних досліджень. Статистичні дані щодо кількості виявлених правопорушень, проведених дисциплінарних проваджень та притягнення посадових осіб до кримінальної відповідальності відображають лише зафіксовані факти, проте не враховують латентні прояви та рівень суспільної довіри. Натомість соціологічні опитування працівників митних органів, суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та громадян дозволяють виявити приховані проблеми, оцінити сприйняття корупційних ризиків і визначити, наскільки ефективними є впроваджені антикорупційні заходи. Поєднання цих двох джерел інформації у межах єдиного аналітичного інструменту сприятиме формуванню об'єктивної та багатовимірної картини стану доброчесності, а також забезпечить обґрунтованість управлінських рішень. Доцільним є запровадження в митних органах України постійно діючої системи моніторингу, яка передбачатиме регулярне статистичне звітування,

проведення щорічних незалежних соціологічних досліджень та інтеграцію отриманих результатів у комплексний звіт. Такий підхід дозволить своєчасно виявляти нові корупційні загрози, оцінювати динаміку змін та визначати пріоритетні напрями подальшого вдосконалення антикорупційної політики.

Література:

1. Краєвський, В. М., та Міщенко, Т. М. «Внутрішній аудит у протидії корупції та шахрайству в органах державного сектора України». *Український економічний часопис*. Вип. 9 (2025): 47–60. <https://doi.org/10.32782/2786-8273/2025-9-8>
2. Часова, Т. О., та Леляк, Я. О. «Інноваційні підходи до боротьби з корупцією: міжнародний досвід та досвід України». *Dictum Factum*. № 2 (2024): 307–314. <https://doi.org/10.32703/2663-6352/2024-2-16-307-314>
3. Христинченко Є. О. Функції корпоративної доброчесності персоналу митної служби України: правові аспекти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2025. Вип. 87(4). С. 353–357. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.87.4.55>.
4. Яремчук, Р. Є. Оцінювання корупції в Україні на основі соціологічного опитування. *Актуальні проблеми сталого розвитку*. 2025. Том 2, № 5. С. 50–60. DOI: [https://doi.org/10.60022/2\(5\)-6S](https://doi.org/10.60022/2(5)-6S).
5. Копитко М. І., Вінічук М. В. Концептуальні засади формування антикорупційної політики в системі економічної безпеки держави. *Актуальні проблеми соціально-економічного розвитку*. 2025. Т. 2, № 5. С. 39–47. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14758425>.